

Odpověď prof. Hobzovi.

R. 1934 z jara vydal profesor slovanských právních dějin práv. fakulty univ. Karlovy Dr. Theodor Saturník publikaci »O právu soukromém u Slovanů v dobách starších«¹⁾ O této knize vyšla řada kritik, vytýkajících jí mnoho vědeckých vad. Byly to kritiky z domova i z ciziny.²⁾ Saturník vystoupil s obhajobou své knihy jen proti některým kritikám a vnesl do vědecké polemiky osobní ton.³⁾

Dosud zabývali se knihou právní historikové, po př. historikové, do jejichž vědních oborů kniha spadá. Nyní po době téměř dvouleté od vydání knihy Saturníkovi vyšel nový posudek od profesora mezinárodního práva Dr. Ant. Hobzy. Jde o posudek o vědecké ceně tohoto spisu »hledě k uveřejněným kritikám«, jak se v jeho nadpisu praví.⁴⁾

Již nadpis tohoto posudku ukazuje, že jde o zvláštnost, která se zpravidla ve vědeckých posudcích nevyskytá. Hobza neposuzuje spis sám o sobě, nýbrž hledí k uveřejněným kritikám. Ve skutečnosti přihlíží i k posudkům, které uveřejněny nebyly (k posudku prof. Niederla z 23. IV. 1934, který byl přednesen v Č. Akademii a k posudku prof. Bidla, který byl přednesen tamtéž 26. I. 1935).

Očekávali bychom, že posudek, který chce ocenit vědeckou cenu spisu, o němž byla napsána řada kritik, vyrovná se s námitkami v těchto kritikách vyslovenými a že přinese také nové skutečnosti, z nichž by vědecká cena kritizovaného spisu byla patrna. V těchto směrech budou však zklamáni všichni, kdož posudek přečtou. Hobza nejen že se nevyrovnal s výtkami, které byly knize Saturníkovi učiněny, ale nepřinesl také dokladů, které by vědeckou cenu S-ovy knihy nově odůvodňovaly. Věc pochopitelná: profesor mezinárodního práva, který kdysi pracoval a přednášel o právu kanonickém je oboru slovanských právních dějin příliš vzdálen, než aby mohl kritizovati dílo spadající do tohoto oboru.

Byly tedy důvody, abych se nezabýval posudkem Hobzovým. Hobza však kritizuje mé odborné posudky knihy S-ovy způsobem, který se hrubě dotýká mé osobní a vědecké cti. Nebudu tedy hájiti oprávněnost svých výtek, nýbrž ukážu jen metodu Hobzova postupu nejen proti mým kritikám, nýbrž také proti mé osobě. Učiním tak stejně, jak jsem postupoval dosud: nebudu měřiti Hobzovi stejně, a užívá-li Hobza výrazů,⁵⁾ které se stávají obvyklými v kritikách Sborníku věd práv. a

¹⁾ V Praze 1934. Nákladem Č. Akademie věd a umění.

²⁾ Čáda v ČČH. XL, str. 381 n.; Rauscher, Několik úvah o programu a cílech slovanských právních dějin 1934; Zontar, Slovenski Pravník 1935; Kapras, Sborník věd práv. a st. XXXIV., 347; Sommer, Od Boh. Riegra k Theodoru Saturníkovi 1935; Čáda, v ČČH, XLI. 414 násl.; Weizsäcker, Germanoslavica III., 414 n.; Rauscher, O vědecké metody při zkoumání soukromého práva u Slovanů v dobách starších, 1935; Taranovskii, Archiv za pravne i društvo. nauke 1935, 356 násl.; Sommer, Strach z diskuse 1935; Čáda, Na okraj Poznámek k dějinám práva soukromého u Slovanů v dobách starších (Duplika). Sborník v. pr. a st. 1935.

³⁾ Poznámky k dějinám práva soukromého u Slovanů v dobách starších. Sborník věd práv. a stát. XXXV., str. 84 násl. O celém postupu kritiků i kritizovaného dočte se čtenář v publikaci prof. Sommera, Doslov k aféře Saturníkovi. 1936.

⁴⁾ Posudek ten uveřejněn jako článek s názvem: Posudek o vědecké ceně Saturníkova spisu »O právu soukromém u Slovanů v dobách starších« hledě k uveřejněným kritikám, v Právniku (Časopise věnovaném vědě právní a státní její vydává Právnická Jednota v Praze s podporou Č. Akademie pro vědy, slovesnost a umění. Odp. red.: prof. Dr. B. Andres, prof. Dr. Jiří Hoetzel, prof. Dr. Vl. Solnař.) Roč. 74, str. 654–661.

⁵⁾ Hobza nazývá kritiky Čádovu, Rauscherovu a Sommerovu »kritikami zájmovými«, str. 659, »proti Saturníkovi byla zorganizována pravá

stát. a nyní také v Právniku, odpovím mu věcně, spoléhaje se, že bude takto vědecká pravda zcela jasně patrna nejen odborníkům, nýbrž i neoborníkům a že si učiní o Hobzově posudku úsudek sami.

1. Na str. 655 svého posudku Hobza praví: »Je zajímavo, že žádná z českých kritik neposuzuje díla Saturníkova v celém rozsahu... Rauscher dotýká se sice právnícko-historické literatury i jiných slovanských národů, ale i on posuzuje spis Saturníkův hlavně s hlediska dějin práva československého«. To, co zde tvrdí Hobza, neopovídá pravdě. Ve svých kritikách S-ova spisu kritisoval jsem jeho knihu především a hlavně s hlediska slovanských právních dějin, jak svědčí o tom má celá kritika. Nedotýkal jsem se jen právněhistorické literatury slovanských národů, nýbrž provedl jsem kritiku S-ova výkladu pramenů nejen českých, ale i ruských (Úvahy str. 34). jihoslovanských (tamtéž str. 35) a polských (tamtéž str. 36), nehledě k tomu, že jsem ukázal, jakým způsobem přejímá S. citaci pramenů Slovanů polabských z druhé ruky (tamtéž str. 29). I jinde ve své kritice přihlížím k pramenům polským, ruským a j.

2. Na str. 656 Hobza praví: »...zejména u Rauschera, na každé stránce (vystupuje) do popředí tendence: úmysl prokázat, že spis Saturníkův je vědecky bezcenný a znemožniti tím jmenování pro obor dějin práva středoevropského«. Neměl jsem příležitost hodnotiti vědeckou cenu S-ova spisu pro vědní obor středoevropských práv. dějin. Neboť jeho spis spadá do jiného vědního oboru a s tohoto hlediska jsem spis posuzoval. Hobza měl uvést, kde jsem konstatoval bezcennost spisu S-ova z hlediska právních dějin středoevropských. Spis S-ův týká se právních dějin slovanských. Jak jsem mohl mítí tedy tendenci »znemožniti jmenování pro obor dějin práva středoevropského«, když S. z tohoto oboru nic r. 1934 nenapsal a já to tedy kritisovali nemohl? Nic nedokazuje tuto skutečnost lépe, než — sám posudek Hobzův. V posudku Hobzově nepadne ani slovo o ceně S-ova spisu pro obor středoevropských dějin. Hobza vyvrací se tedy v tomto směru sám.

3. Na str. 658—660 probíra Hobza tři případy, kdy »kritikové vyráběli argumenty proti Saturníkovi«. Probereme tyto případy:

A) Hobza na str. 658 praví: »Rauscher vytýká, že spis Saturníkův nezapadá ani přesně do rámce slovanských právních dějin, protože vybočuje z jich metody a nesleduje cíl, k němuž slovanské právní dějiny spějí. Před tím však široce vykládá, že téměř každý z badatelů má o tomto cíli jiný názor. Kam tedy spějí ony dějiny?« ptá se Hobza. U profesora mezinárodního práva je tato otázka pochopitelná.

Konstatoval jsem ve svých Úvahách str. 13: ... dosavadní badatelé slovanských právních dějin až na výjimky usilují vyzkoumati původní slovanské právo společné všem Slovanům. Na str. 24 Úvah jsem napsal: ...metoda Saturníkova zanechává v nás nejistotu, zda chtěl dospěti k cíli slovanských právních dějin t. j. objeviti původní právo slovanské.

Nyní ptá se Hobza, »kam tedy spějí ony dějiny« a mluví o »divné výtce a divné logice« Rauscherově.

Adresuji tuto výtku S-ovi hlavně proto, že ve své knize »O právu soukromém u Slovanů v dobách starších« cituje a probírá prameny neslovanské, jako by šlo o prameny slovanské, tak na př. cituje ustanovení sovětského trestního zákoníku pro sovětskou republiku Kirgizskou a Turkestánskou, jako doklad pro starý slovanský právní obyčej.

B) S. nereprodukuje použitou literaturu vždy správně. Uváděl jsem dva případy: chybnou reprodukci z Dańkowského a dále z Kadlovy stati v Polské Encyklopedii. Hobza obrátil se proti první výtce, druhou ponechal stranou.

literární štvance«, str. 656, »Sommer psal smutně proslulý pamflet«, str. 657, »Rauscher má smělost uměle tu konstatovati úplný rozpor mezi oběma spisovateli«, str. 658 a j.

Saturník tvrdí, že otrokům byla přiznávána u Slovanů právní subjektivita. Cituje však na podporu svého pojetí Dąbkowskiého, který stojí na stanovisku, že otroci byli věci.

Nyní přichází Hobza a tvrdí, že »Dąbkowski nepovažuje otroka výlučně za věc nebo výlučně za osobu«. Nedokazuje to citací Dąbkowskiého, za to však praví: »Rauscher však má smélost uměle tu zkonstruovati úplný rozpor mezi oběma spisovateli« (t. j. mezi Dąbkowským a Saturníkem).

Nuže pohledme, co praví Saturník a co Dąbkowski a co praví Hobza.

Saturník, str. 26-27.

Nehledíc však ke zprávám, jež ukazují na způsobilost otroků míti majetek, možno poukázati na jinou známku jejich právní osobnosti a to na vlastní jich odpovědnost za činy trestné, jichž se dopustili. . . . Polské prameny dopouštějí nám zase nahlédnouti na věc jaksi z opačné strany. Nebylo dovoleno otroky beztrestně zabíjeti nebo zraňovati — spatřována v nich tudíž osoba a nikoli věc.¹³⁾ . . . Uvedené doklady, jichž by bylo možno uvést i více, s dostatek dokazují, že otrok byl v právním nazírání u Slovanů osobou a nikoli věcí, arci osobou co do míry práv velmi obmezenou.

¹³⁾ Dąbkowski, op. cit., str. 113.

Dąbkowski, Prawo prywatne polskie I. 112-113 (překlad).

Na rozdíl od lidí svobodných, mezi něž náležela především šlechta, nesvobodní (servi, ribaldi) neměli právní způsobilosti. Nebyli subjekty, nýbrž objekty práva. Z hlediska právního byli pokládáni za věc. Byli uváděni v listinách na roveň s desátky, dvory a p., byli předmětem různých právních jednání, na př. koupě, zástavy. Nemohli míti žádného vlastnictví, jsouce vlastnictvím pánovým. Hlava (glówszczyzna) za ně náležela pánu. . . . Nevolní byli součástí pánova majetku. . . . Jakkoli byli pokládáni za věc, přece právo mělo zřetel k jich charakteru osobnímu, nedovolovalo je beztrestně zabíjeti ani raniti. Původní otroctví u Slovanů a v Polsce mělo týž charakter jako v světě starověkém. . . .

(V překladu neuváděny pozn. pod čarou.)

Hobza, str. 658

Saturník uvádí na str. 26 a 27 svého spisu doklady o tom, že otrok byl u Slovanů v jistých směrech (většinou) považován za osobu, v jiných za věc. Doklad o prvním pojetí spatřuje také v tom, že nebylo dovoleno otroky beztrestně zabíjeti neb zraňovati a cituje v poznámce Dąbkowskiho (sic), jenž praví: Jakkoli byli otroci považováni za věc, přece právo uznávalo jich osobní charakter, nedovolovalo jich beztrestně zabíjeti nebo raniti (přeloženo z polštiny). Je vidno, že ani Saturník ani Dąbkowski nepovažují otroka výlučně za věc, nebo výlučně za osobu. Rozdíl je toliko v tom, že u Saturníka patrně převažují momenty svědčící pro osobnost, u Dąbkowskiho (sic) (patrně, ale ne zcela jistě, protože naproti pouhému mínění v protivu se staví právo) momenty svědčící pro věc.

Z citovaných míst je zcela jasně patrné: Daňkowski stojí na stanovisku, že otroci byli věci, že ovšem bylo hleděno k jejich charakteru jako lidí, podobně jako tomu bylo v právu starověkém. Saturník stojí na stanovisku, že na rozdíl od práva římského byla otrokům u Slovanů přiznávána právní osobnost a na doklad a na podporu svého tvrzení cituje — Daňkowského.⁶⁾

Nyní tvrdí Hobza: mezi Saturníkem a Daňkowským není rozporu, protože u Daňkowského »patrně ale ne zcela jistě« v pojetí otroků prevládají momenty svědčící pro věc. To tvrdí, když je jisto, že Daňkowski nekompromisně stojí na stanovisku, že otroci u Slovanů byli věci. Kdo tedy »měl smělost uměle tu konstruovati«?

Při tom připouje útok na mou osobu a to způsobem, který zůstane jistě jedinečným: dovolává se zde slov mrtvého, který promluvit už nemůže. Nebudu zde Hobzu následovati, ač bych mu mohl plně spláceti stejným. Já se nechci vystaviti výtce, kterou učinil Hobzův kolega Hoetzel v témže čas. Právník.⁷⁾

c) Konečně je zde třetí případ, týkající se S-ova výkladu o polygamii. Zde se mohlo čekati, že Hobza, který kdysi přednášel církevní právo, probere prameny S-kem citované. Ale i zde jsme sklamáni.

Saturník ve své knize tvrdí, že u Slovanů existovalo mnohoženství a že se udrželo u Srbů ve XIII. stol. Vyskytalo se podle něho i u kléru u Slovanů jako obyčej ve XII. stol. Tato tvrzení dokazuje doklady, které jsem kritisoval, totiž usnesení kapitoly města Kotoru z r. 1255, zprávu kardinála Quidona z r. 1143 a list Alexandra III. z let 1168-1170. Saturník bez přemenné kritiky má zato, že výraz bigamus v těchto pramenech se vyskytající značí polygamus, tedy ve smyslu bigamie simultánní.

Konstatoval jsem, že v usnesení kapitoly města Kotoru jde o bigamia successiva nebo interpretativa, ve zprávě Quidonově, že jde o bigamia successiva a interpretativa. Hobza plíchtí dvojí tento můj úsudek o různých pramenech a z toho dovozuje, že »Rauscher... neměl při svém útoku o bigamii ve smyslu církevního práva ani ponětí —«.

Hobza nerozbírá všechny prameny S-em citované a mnou kritované. Pronáší úsudek jen o usnesení kapitoly města Kotoru a tvrdí, že »obojí výklad je možný«. Je tedy podle Hobzy možný výklad, že u Srbů podle tohoto dokladu existoval obyčej mnohoženství? Je to doklad pro obyčej mnohoženství u Slovanů? O to zde šlo a o tom Hobza mlčí.

3. Hobza v dalším textu svého posudku cituje neúplný citát z Taranovského kritiky. Taranovski odsoudil spis Saturníkův. Jestliže Taranovski bez jediného dokladu mne obvinil »z bojovného útoku na Saturníka,« Hobza uvádí slova »zcela, úplně, naprosto, pravý opak.« Tato slova k »bojovnému útoku na osobu Saturníkovu« nestačí. Taranovski měl sám uvést, v čem on spatřuje přednosti S-ovy knihy pro slov. právní dějiny.

4. Hobza spatřuje v eufemistických slovech Žontarových »sympatický ton«. Žontar ovšem vytýká knize Saturníkově řadu nedostatků a (podle Hobzy) také »vyvrábí argument« proti ní, když tvrdí, stejně jako já, že v usnesení kapitoly Kotoru je vyčtena bigamia successiva.

5. Na podporu svého, dosud vylíčeného postupu proti mým kritikám i proti mé osobě uvádí Hobza výňatek z referátu prof. Bidla, který v celosti uveřejněn nebyl. Bidlo v tomto výňatku tvrdí: »Rauscher (na str. 19.) klada vedle sebe originální text Kadlcovy stati a Saturníkův překlad jeho, vytýká, že Saturník do svého překladu vložil jednu větu převzatou prý ze spisu Sergějevičeva za tím účelem, aby prý dotyčné místo vypadalo jako »vlastní vědecký výplod Saturníkův, ...« Konstatoji, že to, co

⁶⁾ Daňkowski na tomto místě dovolává se pramenem neslovanského — práva arménského.

⁷⁾ Hoetzel prohlásil: »Kam by vedlo, kdyby ve veřejné diskusi se reagovalo na soukromé hovory! To by byly metody klevetivých bab.«

je zde uvedeno ve výňatku z Bidlova referátu, předneseného v České Akademii, neodpovídá pravdě.

Konstatoval jsem objektivně (na str. 18-19 Úvah), že čtenář, který nemá Kadlcovu stať z Pol. Encyklopedie po ruce, musí nabýti dojmu, že Saturník jen na těch místech obsahově používá uvedené stať Kadlcovi, kde ji výslovně cituje. Tam, kde ji necituje a přece ji téměř doslovně překládá — těchto míst je v knize Saturníkově dosti — tam je překlad stať Kadlcovi očím čtenářovým zakryt. Jako příklad citoval jsem místo na str. 87. Saturníkova spisu. Zde překládá místo ze stať Kadlcovy; stať tuto zde necituje. Překlad doplňuje citátem ze Sergějeviče a Malinovského, které výslovně cituje. Právil jsem o tomto místě Saturníkovi knihy: Zde vlastní původ textu (t. j. opis a překlad z Kadlcovi stať) je plně zakryt a místo musí působiti, jako by šlo o vlastní vědecký výplod Saturníkův.

Konstatuji tedy objektivně, jaký dojem musí míti čtenář (zvláště neodborník), a nepodkládám Saturníkovi subjektivní úmysl, jako o mně tvrdí Bidlo.

6. A nyní se obracím k tomu, co Hobza vytýká jako klad knihy S-ovy. Činí tak na str. 655-656. Zde obdivuje »píli, jakou Saturník snesl bohatý materiál« a vítá »pokus, vnést do látky tak různorodé a dosud monograficky téměř vůbec neprobádané jistý systém.« I já jsem hledal klady v knize S-ově, jak svědčí str. 38 mých »Úvah.« Není mou vinou, že jsem jich nenalezl. Právě tak jako já, i Kapras, Zontar, Taranovski, Weizsäcker, nehledíme-li k posudku Čádova a Sommrova vytkli základní vady a nedostatky S-ovy ve výběru literatury i v materialu, shromážděném z pramenů. Právli-li Hobza, že v knize S-ově je pokus vytvořiti »jistý systém«, pak mohu jen zdůrazniti: systém knihy S-ovy není vlastní, je převzat ze stať Kadlcovy z Pol. Encyklopedie a je doplněn, podle vlastního doznání S-ova, z Dąbkowského. I zde tedy Hobzův klad nemá opory.

Z p r á v y.

Právní rada.

Ve smyslu svého programového prohlášení jmenoval předseda vlády dne 20. ledna 1936 tyto členy Právní rady:

Prvního presidenta Nejv. správního soudu, Dr. Emila Háchu, prvního presidenta Nejvyššího soudu, Dr. Vladimíra Fajнора, univ. prof. Dr. Jiří Hoetzla, profesora správního práva na právnické fakultě university Karlovy v Praze, univ. prof. Dr. Františka Weyra, profesora ústavního práva na právnické fakultě university Masarykovy v Brně, univ. prof. Dr. Karla Laštovku, profesora správního práva na právnické fakultě university Komenského v Bratislavě, univ. prof. Dr. Egona Weisse, profesora anticých právních dějin na právnické fakultě německé university v Praze, advokáta Dr. Antonína Schauera v Praze a veřejného notáře Dr. Jozefa Kallaye v Bratislavě.

Tato instituce, jejíž funkce jest čestná, má býti poradným orgánem předsedy vlády. Jejím úkolem bude upozorňovati, za účelem potřebné nápravy, na případnou neústavní a nezákonnou praxi státních orgánů a přispívati k jednoznačnému a jednotnému výkladu právních norem.

Majíc na zřeteli posilování úcty a důvěry občanstva k právnímu pořádku, bude pečovati o zdokonalení obecných právních předpisů, zákonů a nařízení, a to jak po stránce jejich přísné ústavnosti a zákonnosti, tak i po stránce jejich technické dokonalosti, která by vylučovala nebo alespoň zmírňovala jejich různý výklad výkonnými orgány.

Je nutno, aby se aplikace těchto právních norem přísně řídila ustálenou judikaturou nejvyššího správního soudu.

Předsedou této právní rady je ministerský předseda a v jeho zastoupení ministr spravedlnosti.

Osobnost ministerského předsedy a účast skutečně vynikajících právníků teorie i praxe dává nám záruku, že úkoly této Právní radě výtčené budou také splněny.

O její další činnosti přineseme svého času správu.

Bšk.